

ФІЛОСОФСЬКІ ІДЕЇ Г. С. СКОВОРОДИ

Кушнірова Д. А.

Науковий керівник – канд.іст.наук, доц. Бадєєва Л. І.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф українознавства, тел. (057) 702-14-98)

Автор розкриває шлях Г. С. Сковороди до філософії, надає коротку біографію мислителя. Проаналізовано основні ідеї філософської системи митця.

Ключові слова: мислитель, просвітитель, байки, світогляд, філософська система.

Проблема людини, її щастя та сенс життя посідає значне місце у філософських пошуках мислителів упродовж багатьох століть. Вчення Г. Сковороди привертає особливу увагу сучасників, тому що воно спрямоване на внутрішнє життя людини, котра не має опори в навколишньому світі. Шлях до щастя пролягає, на думку митця, через моральне вдосконалення людини, творення людиною себе самої. Зрозуміло, що ці проблеми сьогодні є актуальними для суспільства в цілому, де кожен прагне та потребує винайдення внутрішньої гармонії, шляхів до щастя. Сковорода творить цілком нове бачення сутності людини. Філософ розробляє вчення про дві натури, в центрі якого ідея внутрішньої людини. Сковорода вважав, що людина є ключем до усіх таємниць як космічного, так і божественного світу. Той, хто не пізнав себе, не зможе зрозуміти оточуючий світ.

Дослідження з зазначеної теми здійснені такими науковцями: Д. І. Багалієм [1], М. В. Поповичем [2], В.О. Шевчуком [3], Т. М. Чернегою [4], П. І. Житецьким, О. М. Марченко, С.Ф. Русовою, Л. В. Ушкаловим, Г.М.Вербою та ін.

Мета роботи полягає в дослідженні особливості філософських ідей Г. С. Сковороди. Для реалізації зазначеної мети передбачається вирішення таких завдань: аналіз шляху Сковороди до філософії; визначення основних ідей філософії Сковороди та їх особливостей.

Поет-байкар, який став голосом свого народу, неймовірний мислитель, чия філософська система не тільки оригінальна, але і досить сучасна. Усе це про філософа, письменника, педагога, гуманіста і просвітителя – Григорія Савича Сковороду (1722–1794).

Григорій Сковорода народився 3 грудня 1722 року на Полтавщині в селі Чорнухи у сім'ї селян із козаків. У шістнадцять років поступив на навчання до Києво-Могилянської академії. На 20-у році життя потрапляє до придворної хорової капели в Петербурзі. У складі посольської місії був декілька років в Угорщині. Також мандрує по Словаччині, Польщі, відвідує Братиславу, Відень. Іноді затримується у маєтках своїх друзів, працює домашнім учителем поміщицьких дітей. Формування світогляду поета відбувалося завдяки його багатосторонньої обдарованості, з одного боку, і соціальної обстановки, що різко міняється – з іншої. У Сковороди був глибокий розум, феноменальна

пам'ять, поетичні здібності, виключно музичний слух і голос; він писав вірші, складав музику, грав на декількох інструментах, мав здібності до малювання.

Після повернення з мандрівок працював викладачем – спочатку в Переяславській семінарії (викладав поезію), а потім в Харківському колегіумі (читав курс лекцій по етиці). З Харківського колегіуму він був вигнаний за прочитаний ним курс «християнської гречності», концепція якого не співпадала з офіційно-церковною.

Отже у 1766 році Сковорода остаточно залишає викладацьку діяльність. Глибоко переконаний у тому, що людське щастя – не в матеріальних благах. І до кінця життя він мандрує від села до села, проповідуючи свої ідеї.

Особливість творчої поведінки Григорія Сковороди полягала в тому, що при негативному відношенні до світу, що грузнув в користолобстві, він обрав таку позитивну форму боротьби зі злом, при якій центр тягара з області критики політичних відносин в суспільстві був переміщений в сферу освіти, культури та моралі.

У 50–60 роки XVIII віку Сковорода створює в основному літературні твори. Він написав біля 50 пісень і віршів, створив цикл байок під назвою «Байки Харківські», зробив перекази ряду античних мислителів. У своїх творах в протигагу моралі, заснованої на багатстві, золоті і владі, Григорій Сковорода прославляє людину «малих бажань» і обмежені матеріальні потреби. Байки Сковорода за своїм ідейним змістом служать як би прелюдією до його філософської творчості. Вже в байках звучить один з його головних філософських принципів. Його суть складається у визнанні законними і природними тільки тих потреб і прагнень людини, які відповідають природній, а не соціальній відмінності людей. Мораль його байок часто перевищує їх безпосередній сюжет.

Ось що каже Сковорода: «Головна мета життя людського, голова діл людський є дух людини, думки, серце. Кожен має свою мету в житті; але не кожен – головну мету, себто не кожен піклується про голову життя. Один піклується про череву життя, себто усі діла свої скеровує, щоб дати життя череву; інший – очам, інший, інший – ногам та іншим частинам тіла; інший одягам і подібним бездушним речам; філософія, або любов до мудрості, скеровує усе коло діл своїх до тієї мети, щоб дати життя духу нашому, благородство серцю, світлість думкам, як голові всього. Коли дух людини веселий, думки спокійні, серце мирне, – то й усе світле, щасливе блаженне. Оце і є філософія».

Одна з основних ідей сковородинівського світогляду є антиетичність буття. На його погляд усе людське життя складалося з антитез, у ньому поєднується зміст(дух, Бог) і форма (матерія). Ось як говорив про це Сковорода: «Весь світ складається з двох натур: одна видима, друга невидима. Оця невидима натура, Бог, все творене пронизує і утримує; всюди завжди був, є і буде».

Питання про Бога є одним з основних питань в філософській системі Сковорода. Своїм уявленням про Бога він поставив себе в опозицію по

відношенню до церкви, що дотримується біблійної легенди про створення світу Богом протягом шести днів.

На відміну від церковного, його Бог – вічний початок – невловимий і невидимий, оскільки він, «будучи присутнім у всім, не є ні частиною, ні цілим, не має міри, часової і просторової характеристики». Таке розуміння Бога, що ототожнюється з природою, отримало в філософії назву пантеїзму.

Привертає увагу також негативне ставлення Г. Сковороди до матерії. Якщо дух пов'язує філософ із життям, то матерія – зі смертю. Власне, перетворення в грубу матерію є смертю.

Ще одна ідея – тривимірна картина світобудови. Сковорода уявляв собі світ як «перехресний храм премудрого Бога». Котрий складається з трьох світів: макрокосмос (Всесвіт), Мікрокосмос (Людина), світ символів (Біблія). Згідно з представленнями поета, все, що здійснюється в світі – макрокосмі, знаходить своє завершення в людині – мікрокосмі. З позицій вчення Сковороди можливості пізнання світу людиною нічим не обмежені. Прагнення людини до пізнання ототожнюється з прагненням людини до Бога без посередників, бо Богом є сама природа, а людина – її витвір, пізнаючи Бога – пізнає самого себе. У цьому значенні Сковорода заперечує агностицизм – вчення про непізнаваність світу.

Також філософія щастя через самопізнання. Він вважав для того щоб стати ближчим до Бога треба пізнати самого себе, тобто пізнавати світ не фізично (подорожувати і т. д.), а духовно (вивчати Біблію, різні науки та самого себе).

«Скрізь любов та віру людина пізнає себе», – твердить поет. Ідея філософії серця. Любові. Пізнавати себе і Бога людина повинна за допомогою серця. Пізнаючи себе людина починає жити серцем.

Не менш важлива ідея спорідненої праці. Поет стверджує, що немає нічого кращого, ніж жити «по натурі», тобто працювати за своєю «спорідненістю». «Сродна праця» принесе суспільству матеріальне і духовне багатство, а людям – щастя і задоволення. Якщо ж людина буде працювати не за своїм покликанням, то це може обернутися для неї трагедією.

І на останок – важливість виховання. Надзвичайно важливу роль у самопізнанні, само становленні людини духовної Г. Сковорода відводив вихованні. Саме педагогічні ідеї стали вершиною духовних шукань мудреця, в них об'єдналися в чітку систему всі щойно названі риси його світогляду.

Таким чином, філософська спадщина Г. С. Сковороди багатогранна. Вона охоплює найрізноманітніші аспекти людського життя: науку, релігію, культуру, мистецтво. Але можна однозначно стверджувати, що все спирається на проблему природи людини і її призначення. Цей стержень включає в себе і сам образ Сковороди, що підтвердив практикою життя силу свого вчення.

Література

1. Багалій Д.І. Український мандрований філософ Григорій Савич Сковорода. Харків: Державне видавництво України, 1926. 397 с.